

RiVer

Nummer 3 | april 2012

Nieuwsbrief van het programma Risico's en verantwoordelijkheden

RiVer ontwikkelt een kabinetsvisie op de rol van de (rijks)overheid in het omgaan met fysieke risico's, en daarnaast een set met goede praktijken voor bestuurders en (rijks)overheid bij het evenredig omgaan met risico's en incidenten. Dit interdepartementale programma loopt tot eind 2012 en wordt gecoördineerd vanuit BZK.

Voorwoord

De boeg golf van het programma blijft me telkens verrassen. 'Boeg golf' omdat het voornaamste product van het programma, de kabinetsvisie op omgang en verantwoordelijkheden rondom risico's nog moet komen. Zo trekken de vier Randstad provincies gezamenlijk op om tot redelijk risicobeleid te komen (met een grote conferentie op 26 april). Kunstenaars melden zich om een bijdrage aan de week van de veerkracht in november te mogen leveren. Wetenschappers van naam en faam komen spontaan in juni naar Nederland om over de richting van het programma mee te denken. Engelse parlementsleden en topambtenaren komen dan ook zodat we van elkaars inspanningen kunnen leren.

Het kan natuurlijk zelfoverschatting zijn om al het goede te koppelen aan het programma, maar enthousiast word je er als projectlid wel van. En ik kan me nu al verheugen op de heggolf als de kabinetsvisie er eenmaal is!

Ira Helsloot, hoogleraar Besturen van veiligheid Radboud Universiteit Nijmegen en lid van het kernteam Risico's en verantwoordelijkheden

Workshop met rijksinspecties op 8 maart 2012

Rijksinspecties zijn ervaringsdeskundigen als het gaat om de omgang met risico's op het gebied van fysieke veiligheid. Casuïstiek leert dat toezicht vaak als 'schuldige' wordt aangekeken voor het ontstaan van een incident omdat sprake zou zijn van onvoldoende handhaving. En dan is de bestuurlijke reactie op een incident al gauw: meer toezicht. Genoeg redenen om het thema risico's en verantwoordelijkheden ook in een workshop met rijksinspecties te verkennen.

De deelnemers aan de workshop kregen de unieke gelegenheid een kijkje te nemen in de keuken van drie inspecties. Vertegenwoordigers vanuit het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM), de Inspectie van het Onderwijs (IvHO) en de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) deelden op een open en boeiende manier hun ervaringen wat betreft het omgaan met incidenten. Verschillende werelden kwamen bij elkaar, in achtergronden en in aanpak van incidenten. Duidelijk werd dat het omgaan met incidenten tot de dagelijkse werkpraktijk van inspecties behoort.

Twee aspecten kregen veel aandacht in de discussie. Inspecties zien het als hun rol objectiviteit en nuancering te leveren in de bestuurlijke drukte na een incident. Daarvoor moet je als inspectie gezag hebben. En daarvoor heb je een

uitstekende informatiepositie op je werkterrein nodig. Een ander aspect betrof de vraag van verantwoordelijkheid. Wat maakt dat na een incident in de ene situatie de verantwoordelijkheid voor aanpassingen bij inspecties wordt neergelegd en in een vergelijkbaar ander geval vooral bij het bedrijfsleven?

In de discussie wordt geconstateerd dat het in geval van incidenten aankomt op tijd nemen én krijgen om eerst te analyseren en dan te acteren. En daarmee te leren van een incident. Maar dit is moeilijk vanwege de druk die ontstaat door de risico-regelreflex. Het is de kunst om rust te vinden en te houden. Hoe krijg je dat voor elkaar, wat zijn de kritische succesfactoren hiervoor? Randvoorwaarden om de benodigde rust uit te kunnen stralen zijn in ieder geval het hebben van een gezaghebbende rol als inspectie, het zijn van een autoriteit en het hebben van overzicht op het domein waarop toezicht wordt gehouden.

In de workshop hebben we geroken aan de risico-regelreflex vanuit het perspectief van toezicht. Eén workshop is echter onvoldoende om dit mechanisme volledig te doorgronden en te leren begrijpen. We denken als programmamanager daarom na over een vervolg.

Auteur: Andries Oldenkamp

Kabinetsvisie

De aanleiding voor ons programma is de risico-regelreflex. Op die term en het verschijnsel hebben we veel reacties van herkenning gekregen. Daarnaast zijn er kanttekeningen geplaatst bij de vraag of het wel een mechanisme is of eerder een valkuil, hoe vaak dit voorkomt en in hoeverre het een probleem is. In onze huidige stand van analyse zien we inmiddels twee verschijnselen:

1. de valkuil dat druk om na een incident snel iets te doen leidt tot disproportionele maatregelen
2. een trend van alsnog verder gaande veiligheidsmaatregelen, waarbij de balans tussen werkelijke veiligheidswinst en de kosten en bijwerkingen in de knel kan komen.

In beide verschijnselen wordt de verantwoordelijkheid voor risicobeheersing of schadecompensatie vaak te snel bij de overheid gelegd, ongeacht of dat redelijk of realistisch is.

Een van de voornaamste doelen van het programma R&V is de ontwikkeling van een kabinetsvisie. Om precies te zijn een visie op de rol en verantwoordelijkheid van de overheid bij het omgaan met risico's en incidenten. De visie bouwt voort op staand beleid zoals 'Nuchter omgaan met risico's' en is bedoeld als richtsnoer voor:

- herstel van balans tussen eigen verantwoordelijkheid voor risico's en een realistische rol voor de overheid
- meer balans brengen in het publieke debat na een incident door een prominente plaats te geven aan het element van proportionaliteit (kosten, baten en bijwerkingen in verhouding tot de omvang van het risico)
- ombuigen van de trend van steeds duurdere veiligheidsmaatregelen voor objectief steeds kleinere risico's.

De visie is in de eerste plaats bedoeld als handvat voor bestuurders en ambtenaren. Natuurlijk blijft de besluitvorming over veiligheidsmaatregelen en de toedeling van verantwoordelijkheid een zaak van politieke afweging.

In de komende maanden groeit de visie gestaag. We bespreken die met een groot aantal mensen en verzamelen reacties en bouwstenen bij bestuurders, journalisten, burgers, wetenschappers en ambtenaren (deels ook in het buitenland). Het formele traject richting ministerraad moeten we opschorten tot er een nieuw kabinet komt. Tot die tijd gaan we door met onze analyses, bijeenkomsten en informele overleg.

Auteur: Jan van Tol

Interdepartementale workshops over incidenten, onzekere en onontkoombare risico's

Het programma R&V zal in juni en september 3 interdepartementale workshops organiseren over de beleidspraktijk bij incidenten en risico's. Deze serie is een vervolg op de 6 workshops die in het najaar van 2011 zijn gehouden bij de 6 departementen die het meest te maken hebben met fysieke veiligheid: V&J, EL&I, I&M, VWS, SZW en BZK. Aan die departementale bijeenkomsten hebben naar schatting 120 beleidsambtenaren en MT-leden deelgenomen en de opbrengst mag er zijn: er is een groot aantal praktijken naar voren gebracht die met elkaar een enorme variëteit aan situaties, contexten, inzichten, denkrichtingen en dilemma's rond de risico-regelreflex bloot leggen. Bovenal: de bijeenkomsten brachten veel inspiratie en energie.

"Een van de leukste opbrengsten van de workshops was het plezier dat deelnemers beleefden aan het meedoen. Tijd en gelegenheid om met collega's een pas op de plaats maken om samen na te denken over het ons vak, beleid maken. Over hoe we dat doen en waarom en wat we daarin van elkaar kunnen leren."

Aldus een van de deelnemers aan de workshops.

Leren door reflecteren zal ook het centrale proces zijn van de binnenkort te houden interdepartementale workshops. De centrale vraag voor deze workshops luidt:

"Welke overeenkomsten en verschillen zijn er in de omgang van departementen met incidenten en risico's en wat kunnen we van elkaar leren?"

In elke workshop staat één type risico centraal. Er komen workshops over:

1. de omgang met incidenten
2. onzekere risico's (of het risico zich feitelijk zal manifesteren, en met welke impact, is onbekend)
3. onontkoombare risico's (dat het zich zal manifesteren staat min of meer vast, maar de impact is omstreden).

Deze opzet geeft de gelegenheid om te bespreken hoe we binnen het rijk omgaan met min of meer vergelijkbare (risico) situaties. Voor de voorbereiding van deze workshops zoeken we opnieuw actief de samenwerking met de departementen die het meest gelieerd zijn aan het domein van de fysieke veiligheid. We hopen met deze workshops een platform te bieden voor verrijkende, leerzame en inspirerende gesprekken over de vraag hoe je evenwichtig kan omgaan met incidenten en risico's.

Auteur: Annemiek Mul

R&V zoekt de dialoog met journalisten

Er wordt al jarenlang gezegd dat de media bijdragen aan onevenredige bestuurlijke reacties op incidenten en risico's. Ook in vrijwel elke bijeenkomst en publicatie van het programma R&V komt dat naar voren. Burgers, bestuurders, beleidsambtenaren en politici, ieder heeft een beeld van de reactie van de media op incidenten en welke invloed daarvan kan uitgaan op het gedrag van de andere actoren. Het is verleidelijk om De Media verantwoordelijk te stellen, de schuld te geven aan de journalisten. Diverse auteurs hebben in ons programma al betoogd waarom dat niet juist en niet zinvol is. Beter is het om de aandacht te richten op het verschijnsel - de werking van de media (aldus Marjolijn Februari tijdens de oogstbijeenkomst op 5 december) - en dit proberen te begrijpen.

We hebben binnen het programma een poosje nagedacht over de vraag hoe we dit aspect van onze opdracht zouden kunnen oppakken. Verkennende gesprekken met enkele journalisten hebben ons ertoe gebracht om niet zelf een bijeenkomst voor journalisten te organiseren. In plaats daarvan gaan we aansluiting zoeken bij personen en initiatieven die binnen de mediabranche zich bezig houden met de ontwikkeling en verantwoording van het journalistiek handelen. En nu we ons daar op richten, blijken dat er heel wat van dergelijke initiatieven te zijn. Genoeg aanknopingspunten dus. Wordt vervolgd.

Auteur: Annemiek Mul

Tweede burger community

Afgelopen maand vond de tweede van drie burger communities plaats die TNS-NIPO voor ons organiseert. Burgers discussieerden op een besloten website met elkaar over verschillende dilemma's die betrekking hebben op risico's en incidenten aan de hand van cases. Dat burgers minder risicoschuw zijn dan bestuurders en de media veronderstellen, komt steeds duidelijker naar voren. In deze community geven burgers aan dat er risico's zijn waar ze zelf verantwoordelijkheid voor willen dragen. Voorbeelden hiervan zijn dat ze zelf willen beslissen om al dan niet een fietshelm te dragen en vuurwerk af te steken. Ook accepteert men het hele kleine risico dat bloed besmet kan zijn met het HIV-virus nadat dit een keer getest is. De kosten van de extra test wegen niet op tegen de baten en men is unaniem van mening dat dit geld beter elders in de zorg besteed kan worden.

Of een risico als vrijwillig of onvrijwillig wordt gezien is afhankelijk van de kennis en informatie die men over dat onderwerp heeft. Dan kan men bepalen of men invloed heeft op de situatie en in welke mate het risico is te vermijden. Volgens de deelnemers is de overheid de eerste aangewezen om deze informatie beschikbaar te stellen en actief te communiceren naar burgers. De verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven beperkt zich tot het leveren van deugdelijke producten en daar informatie over te geven (voedselveiligheid - houdbaarheidsdatum). Verder is het bedrijfsleven zelf verantwoordelijk dat zij zich aan de regels houdt (legionella, opslag van gevaarlijke stoffen) en de overheid moet toezien op naleving ervan. Burgers zien aan de rol van de media twee kanten; enerzijds is het positief omdat zij de burger informeert en waarschuwt over risico's. Anderzijds ziet men steeds vaker dat media haar verantwoordelijkheid niet pakt en onzorgvuldig bericht en doet aan hypevorming.

De burgers in de community gaven aan dat 'veiligheid boven alles' geen haalbare situatie is. Wat hen betreft zijn er duidelijk grenzen aan wat de overheid kan doen om burgers te beschermen.

Auteur: Anke Stapels

Goede praktijken

Jacqueline Conemans

Veel van de verzamelde goede praktijken die helpen om de risico-regelreflex te voorkòmen, hebben betrekking op de fase van de beleidsontwikkeling. Dat onderstreept het belang van een robuust, veerkrachtig en flexibel risico- en incidentenbeleid. Goed risico- en incidentenbeleid houdt er rekening mee dat er vroeg of laat onvermijdelijk een incident zal plaatsvinden en het zorgt ervoor dat het daarop is voorbereid.

Daarvoor is beleid nodig dat tegen een stootje kan: als zich daadwerkelijk een groot ongeluk voordoet, dan leidt dat niet tot bovenmatige paniek, angst en ontwrichting in de maatschappij. De publieke belangen waar het beleid voor staat en de waarden die het beleid centraal stelt, dienen als houvast. Er is dan meer tegenwicht tegen de roep uitbreiding of verscherping van regelgeving. Het is dus zaak de fase van beleidsvoorbereiding te benutten en in die fase na te denken over wat goed risico-beleid inhoudt (zijn de aannames en uitgangpunten nog steeds valide?) en om zo nodig ruimte te creëren voor het uitvoeren van experimenten op kleine schaal (pilots) en het bekijken van alternatieve werkwijzen. De koude fase moet ook benut worden om na te denken over de beste aanpak in de warme fase. Ook daar zijn goede praktijken voor aangeleverd. In vervolgsessies met de departementen in de komende maanden zullen we proberen diverse goede praktijken nader te analyseren. We hopen dan beter zicht te krijgen op wat in een goede praktijk ervoor zorgt dat hij werkt bij het beheersen van een incident of risico.

Auteur: Jacqueline Conemans

Column

Olav Welling is directeur Organisatie- en Personeelsbeleid Rijk en opdrachtgever van het programma Risico's en

De risico's van het doe-het-zelven

De website van de stichting Consument en Veiligheid (www.veiligheid.nl) is een paradijs voor wie geïnteresseerd is in risico's. Over allerlei risico's geeft deze website informatie. Niet alleen arbeids- en verkeersongevallen maar ook over ongevallen tijdens sport of in vrije tijd. Elk jaar overlijden gemiddeld veertig personen aan de gevolgen van een ongeval tijdens doe-het-zelven. Tachtig procent van de slachtoffers is 55 jaar of ouder. Ruim negentig procent is man. De meeste slachtoffers overlijden aan de gevolgen van een val. Er lijkt sprake te zijn van een toename van het aantal dodelijke slachtoffers gedurende de afgelopen 10 jaar. Echter de stijging is niet statistisch significant.

Ter vergelijking: elk jaar overlijden gemiddeld 18 personen door een val van hoogte tijdens het werk. Voor werknemers hebben we voortvloeiend uit de Arbeidsomstandighedenwet allerlei regels waar werknemers en werkgevers zich aan moeten houden. Voor het doe-het-zelven zijn er geen arbeidsomstandighedenregels. Gezien deze cijfers zou je echter verwachten dat er een regel wordt afgekondigd dat mannen ouder dan 55 jaar wordt verboden om te doe-het-zelven? Of in ieder geval om te doe-het-zelven op een grotere hoogte dan 2 meter boven de grond.

Binnen het programma Risico's en verantwoordelijkheden wordt naar verklaringen gezocht voor de toenemende regelgeving om risico's te beheersen. Met bovengenoemde cijfers wil ik de betrokkenen uitnodigen om eens aan de andere kant te beginnen. Waarom zijn er ook allerlei risico's die we kennelijk accepteren en waar geen extra regels voor worden geformuleerd?

Auteur: Olav Welling

Kalender

We werken op dit moment aan de evenementenkalender voor 2012, de globale opzet is inmiddels bekend, de definitieve data zullen nog volgen. Voor het eerste halfjaar 2012 staan de volgende evenementen op de rol:

- februari – mei: verdiepende interdepartementale themabijeenkomsten;
- 28 feb.: RiVer groep;
- maart: kleinschalige bijeenkomst voor lokale en regionale bestuurders (organisatie i.s.m. ROB);
- april: discussiebijeenkomst voor journalisten;
- 26 april: bestuurlijke conferentie van de vier Randstadprovincies over de risico-regelreflex, georganiseerd door provincie Noord-Holland met inhoudelijke bijdragen vanuit RiVer;
- mei: bijeenkomst met maatschappelijke organisaties;
- 14 juni: RiVer groep;
- juli: internationale bijeenkomst.

Interview met **Mark den Hollander** Scriptie:

Schipholbrand

Mark den Hollander

Mark den Hollander heeft vanaf april 2011 zijn afstudeer-onderzoek gedaan bij het programma Risico's en Verantwoordelijkheden. Hij onderzocht de herkenbaarheid van de risico-regelreflex bij de vervolgacties naar aanleiding van de brand in het cellencomplex in Schiphol-Oost (oktober 2005). Mark is sinds februari jl. afgestudeerd aan de Vrije Universiteit van Amsterdam,

opleiding Bestuurskunde Besturen van Veiligheid. Na

afrondding van zijn studie is hij aan het werk gegaan bij de gemeente Zuidplas waar hij zich bezig houdt met de crisisorganisatie. Wij vonden dit een goed moment om Mark wat vragen te stellen over zijn afgeronde onderzoek en zijn visie hierop.

Was er sprake van de risico-regelreflex bij de Schipholbrand binnen het beleidsdomein brandpreventie? Hoe komt je tot deze conclusies?

Het is goed om eerst de term van de risico-regelreflex te introduceren. In de basis gaat het om een onevenredige reactie op een risico of incident met als gevolg dat er een overreactie ontstaat in wet- en regelgeving (gebaseerd op definitie van programma R&V en WRR-rapport Evenwichtskunst). In mijn rapport heb ik geconcludeerd dat de risico-regelreflex zeker aanwezig is. Na de Schipholbrand is de brandveiligheid in alle justitiële inrichting omhoog gebracht naar nieuwbouwniveau, ook is de brandveiligheid verbeterd in stenen gebouwen waar geen noemenswaardig risico was. Deze conclusie is gebaseerd op de balans tussen de investering en het resultaat. Er is meer dan €300 miljoen geïnvesteerd om het huidige brandveiligheidsniveau te bereiken. Als je de zestien doden in de afgelopen eeuw (Schipholbrand en statistieken) omwille van de vergelijkingsmogelijkheid zou plaatsen in het systeem Value of Statistical Life, dan is de maximale "winst" €96 miljoen. Er had elders meer "veiligheidswinst" behaald kunnen worden, bijvoorbeeld door te investeren in de brandveiligheid van zorginstellingen. Zie ook het rapport van de VROM-inspectie uit december 2011.

Wat was de meest verrassende uitkomst van je onderzoek?

Het is verrassend te noemen dat de Inspecties meerdere keren (rapportages 2007 en 2011) vraagtekens hebben gezet bij de investeringen die zijn gedaan, en ook bij het rendement van de genomen maatregelen. Een voorbeeld zijn de maatregelen om de brandveiligheid van justitiële inrichtingen op het niveau van nieuwbouw te brengen, het gaat hier om enorme investeringen, waarvan de Inspecties zich afvragen of dit niet voor minder investeringen gerealiseerd kon worden. Maar ook het gegeven dat er 13.000 BHV'ers zijn opgeleid en er nu geconstateerd wordt dat deze groep te groot is voor een effectieve inrichting. Daarnaast is het verrassend dat er ook een traject is ingezet voor panden waar zelfredzame mensen zich bevinden, de kantoorpanden. Van deze panden zijn scans gemaakt en loopt een traject om ook hier de brandveiligheid op orde te brengen. Dit is nog steeds actueel en het gaat om enorme bedragen. Hier moet wel de nuancering gemaakt worden dat het in de basis gaat om het strikter voldoen aan de huidige regelgeving. Dit betekent echter wel dat hier in sommige gevallen ingrijpende kosten voor gemaakt moeten worden.

In hoeverre denk je dat jouw onderzoek kan bijdragen aan een andere kijk op incidenten?

In het rapport Evenwichtskunst (WRR) wordt de vraag gesteld naar bewijs dat de risico-regelreflex daadwerkelijk leidt tot ongewenste effecten binnen de fysieke veiligheid. Mijn onderzoek toont dat de casus van de Schipholbrand een duidelijk voorbeeld is. Deze uitkomsten geven het begrip van de risico-regelreflex meer houvast en kunnen toegepast worden in de discussie hierover.

Persoonlijk vind ik de risico-regelreflex een interessant fenomeen en merk je dat hier op verschillende niveaus over wordt nagedacht. Het is belangrijk om goed te kijken of een verbeteraanpak het oorspronkelijke probleem daadwerkelijk oplost en of de investeringen evenredig zijn. Bij de Schipholbrand moet geconstateerd worden dat niet het geval is. Bijzonder aan deze casus is een na-ijleffect, waardoor men in het uitvoerende domein steeds verder is afgedwaald van het eigenlijke probleem.

Ga je in de toekomst nog iets doen met de risico-regelreflex?

Zelf zal ik in mijn werk vooral alert zijn op dit fenomeen en verschillende inzichten in de praktijk proberen toe te passen. Welke gebeurtenissen spelen zich af, hoe wordt hierop gereageerd en vervolgens kiezen voor een aanpak waarin de verdeling van verantwoordelijkheid tussen overheid, bedrijf en burger evenals de bijbehorende investering als evenredig te bestempelen is.

Auteur: Roxanne van den Berg

Bestuurders met elkaar in gesprek

Op 21 maart kwamen uit het hele land een tiental bestuurders naar hartje Den Haag om met elkaar in gesprek te gaan over de omgang met risico's en incidenten vanuit politiek-bestuurlijk perspectief. Dit onderwerp heeft zowel de bijzondere belangstelling van het programma R&V als van de Raad voor het openbaar bestuur, vandaar dat de bijeenkomst een gezamenlijk initiatief was. De Raad wilde hiermee input verzamelen voor het advies dat hij deze zomer zal uitbrengen ten behoeve van de minister van BZK. In dit adviestraject buigt de Raad zich over de beste wijze waarop de Nederlandse overheid met risico's en incidenten kan omgaan zodanig dat de overheid het vertrouwen van de Nederlandse burger behoudt. Het advies van de Raad en ook de opbrengsten van de bijeenkomst van 21 maart worden verwerkt in de kabinetsvisie die het programma R&V ontwikkelt.

Doel van de bijeenkomst was een open uitwisseling van ervaringen met het verschijnsel dat publieke druk rond risico's en incidenten kan leiden tot disproportionele maatregelen. De aanwezige bestuurders, burgemeesters, een gedeputeerde, een

Commissaris van de Koningin en enkele ex-bewindspersonen, waaronder de voorzitter van de Raad, Jacques Wallage brachten een groot aantal voorbeelden en ervaringen in. En "ja" zij herkennen in hun eigen bestuurlijk handelen wel eens de neiging tot overmatige interventies. Het werd een openhartig en geanimeerd gesprek op niveau.

Ira Helsloot opende de middag met een korte presentatie en Titus Livius, directeur Bestuur, Democratie en Financiën van BZK rondde na drie uur het gesprek af met een dankwoord voor de nuttige gedachtewisseling. Wallage haalde tot besluit een anekdote aan uit zijn eigen tijd als burgemeester. Een anekdote die hem ervan heeft overtuigd dat de druk tot het nemen van onevenwichtige maatregelen te weerstaan is bij verstandig en begripvol bestuurlijk handelen. Hoe die positieve ervaringen beschikbaar te maken voor andere bestuurders, dat beschouwt hij als één van de uitdagingen van de adviezen in voorbereiding.

Auteur: Annemiek Mul

Tussenresultaten

- De meedenkgroep R&V, bestaande uit inhoudelijke medewerkers van alle deelnemende departementen, is op 16 februari voor de eerste maal bijeengekomen, onderwerp van gesprek was de eerste gedachtevorming over de kabinetsvisie
- De workshop voor Rijksinspecties heeft op 8 maart plaatsgevonden, interessante sessie die ook aanknopingspunten biedt voor de interdepartementale workshops
- De bestuurdersconferentie, onder gastheerschap van de ROB, heeft op 21 maart plaatsgevonden.
- De kabinetsreactie op het WRR-advies Evenwichtskunst – over de verdeling van verantwoordelijkheid voor fysieke veiligheid is begin april aan de WRR verzonden, een gecombineerde reactie van de Ministeries van BZK, VenJ, IenM en EL&I. Een afschrift van de brief is naar de Tweede Kamer gestuurd.

River groep

Op 28 februari kwam de River groep voor de tweede keer bij elkaar. Dit is de informele groep topambtenaren die zich periodiek buigt over het onderwerp risico's en verantwoordelijkheden.

Willem Trommel (hoogleraar bestuurskunde, VU) hield een prikkelende inleiding waarin hij stelde dat de overheid gedreven lijkt door een driedelige angst voor verlies: verlies van greep op de samenleving (maakbaarheid), verlies van gezag en verlies van maatschappelijke cohesie (individualisering, open grenzen). In deze context is het moeilijk opereren voor politiek en bestuur. De pathologische reactie is gulzig bestuur, en de risico-regelreflex is daar volgens hem onderdeel van.

Enkele punten uit de aansluitende discussie:

- Een minister kan beseffen dat hij een 'gulzige bestuurder' is, maar doet dat omdat het publiek volgens hem bepaalde risico's niet accepteert. Dat kan overigens te maken hebben met dramatisch getoonzette verslaggeving (NB zie elders in deze nieuwsbrief ons lopende TNS-Nipo onderzoek).
- In de ontzuilde samenleving is er een gebrek aan houvast, en de politiek probeert daarin te voorzien. Zo is 'veiligheid' een belangrijker anker geworden dan voorheen – toen we niet wisten van risico's voelden we ze ook niet, maar nu we er veel informatie over krijgen voelen we ze ineens wel.
- De trend van New Welfare is alsmat meer preventie. Waarschijnlijk zitten we aan de vooravond van nog meer preventie

Goede voorbeelden uit eigen praktijk:

- Na een ongeluk ontstond het plan om kentekenregistratie voor de pleziervaart in te voeren. Dat is verhinderd met als argument: elk jaar valt er nu eenmaal een dode in de pleziervaart; kentekenregistratie lost dat probleem niet op maar zadelt iedereen wel op met administratieve lasten.
- De ondergrondse gasopslag in Noord-Holland is door het kabinet opgevat als een commercieel initiatief, waarbij de overheid alleen randvoorwaarden stelde aan veiligheid en andere publieke belangen. De onderneming zou dus zelf in overleg moeten treden met lokale en regionale belanghebbenden en omwonenden. De onderneming was verrast door deze terughoudende opstelling van het rijk. Het ministerie heeft het bedrijf heel actief gecoacht om dat maatschappelijke proces te voeren. Onderhandelingen met lokale partijen werkten vervolgens goed. Opvallend was overigens dat het overslaan van de betrokken gemeenten leidde tot fel verzet, aangesticht door het gemeentebestuur.

Gedachten over een betere omgang met risico's en incidenten:

- Er is meer politiek debat nodig over het bestaan van risico's en de mate waarin de overheid die als acceptabel beschouwt. Bij gebrek aan informatie over bestaande risico's verwachten mensen dat het overal veilig is (en gaan dan bv. op de laagste plekken wonen).
- Durf uit te leggen wat de overheid wel en niet kan waarmaken. Recent goed voorbeeld hiervan: staatssecretaris Teeven die stelt dat als iemand een (tbs) inrichting verlaat, er geen garantie bij zit dat hij nooit meer een misdaad zal begaan.
- Na een incident is het een valkuil voor (rijks)ambtenaren om zich alleen te richten op de positie van hun minister en de slachtoffers te vergeten.
- Topambtenaren moeten niet teveel meebewegen op de golven van de roep om maatregelen. Laat bewindslieden goed de valkuilen zien en geef ze tegengas.

Auteur: Jan van Tol

Team Risico's en verantwoordelijkheden (R&V)

Oprachtgever

Olav Welling (Directeur Organisatie- en Personeelsbeleid Rijk en opdrachtgever)

Het Team R&V

Jan van Tol (programmaleider),
Jacqueline Conemans (projectleider Goede praktijken),
prof. Ira Helsloot (RUN, projectleider Inzichtlijn),
Annemiek Mul (projectleider Dialogen),
Vijco Winter (secretaris),
Roxanne van der Berg (project medewerker),

en verder

Andries Oldenkamp (nVWA),
Marjolijn Verschuren (I&M),
Hadewych van Kempen (V&J),
Anke Stapels (BZK),
Henk Stijntjes (V&J),
Tanja Gellweiler (BZK),
prof. Michel van Eeten (TU Delft),
Arjen Schmidt (Crisislab),
Bert Nubé (I&M)en
Freya Newton (stagiaire, master student VU).

Voor informatie of vragen: roxanne.berg@minbzk.nl
telefoon (070) 426 70 66

Zie ook onze website

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/goed-openbaar-bestuur/verantwoord-omgaan-met-risicos>

Dit is een uitgave van

Ministerie van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties

Directie Organisatie- en Personeelsbeleid Rijk

Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

www.minbzk.nl

April 2012 | B-13596